

JEZIK IN MOČ V SPREMENJENIH DRUŽBENOPOLITIČNIH OKOLIŠČINAH

Vesna Požgaj Hadži, Tatjana Balažic Bulc
Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 81'26

Jezikovna politika vključuje postopke, s katerimi neka družba vpliva na jezik, v spreminjajočih se družbenopolitičnih okoliščinah pa lahko ta vpliv preraste v kontaminiranje jezika z različnimi političnimi ideologijami. V prispevku se osredotočamo na družbenopolitične elemente jezikovne politike in na primeru novonastalih standardov nekdanje srbohrvaščine predstavljamo vpliv družbene moči na postopke načrtovanja statusa in korpusa določenega jezika.

jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, jezikovna standardizacija, jezikovni inženiring, družbena moč

Language policy involves processes by which a society influences its language; however, in turbulent social and political circumstances, this influence can turn into the contamination of the language by political ideologies. In this paper we focus on the social and political elements of language policy; by looking at the newly-formed standards of the former Serbo-Croatian language, we show how social power influences the process of planning the status and corpus of a certain language.

language policy, language planning, language standardisation, linguistic engineering, social power

1 Uvod

Tako kot se jezik in družba med seboj prepletata, tako se prepletata tudi jezik in politika. Pojavi v jeziku in okoli jezika so politično motivirani in jih je težko razložiti brez političnega in družbenega konteksta. Neposredna povezanost in soodvisnost jezika in politike je vedno aktualna, prav gotovo pa se ji ne moremo ogniti v nemirnih družbenopolitičnih okoliščinah, ki so v zadnjih 20 letih zaznamovale področje nekdanje Jugoslavije. Jezikovna problematika je namreč na tem področju postala »tako spolitizirana (lahko bi se celo reklo politično kontaminirana), da je razpravljanje o tem preprosto znanstvena in družbena obveza« (Šipka 2006: 11). Z metodologijo kritične sociolingvistike, ki jo zanimajo predvsem razmerja družbene moči, v prispevku predstavljamo odnos med jezikom in politiko na primeru srbohrvaščine

in njenih jezikov naslednikov. Glede na to, da je vsako jezikovnopolično delovanje pravzaprav politično dejanje, nas zanima, kako so odnosi družbene moči vplivali na jezikovnopolične odločitve in obratno, kako so jezikovnopolične odločitve spreminjale odnose družbene moči na področju novonastalih držav nekdanje Jugoslavije,¹ natančneje na primerih planiranja statusa in korpusa novonastalih standardov (bosanskega, črnogorskega, hrvaškega in srbskega), ki temeljijo na novoštokavskem narečju.

2 O odnosu med jezikom in politiko

Ko govorimo o odnosu med jezikom in politiko, je zanimivo, da obstajajo med jezikoslovci (in ne le med njimi) različna mnenja, včasih celo povsem nasprotujoča. Nekateri menijo, da se z jezikom lahko ukvarjajo samo jezikoslovci in da je vsako vpletanje politike

¹ Več o tem na primeru slovenske jezikovne politike gl. v Gorjanc 2013: 13–36.

v jezikovna vprašanja nelegitimno in škodljivo, na drugi strani pa jezikoslovci širše sociolingvistične usmeritve menijo, da vez med jezikom in politiko obstaja od nekdaj in da se mnogih jezikovnih pojavov ne da razumeti brez političnega in seveda tudi širšega družbenega konteksta (Šipka 2006: 15). V svoji monografiji se Šipka loti kompleksnega odnosa med jezikom in politiko tako, da skuša odgovoriti na štiri vprašanja: a) ali obstaja, in če obstaja, kakšna je vez med jezikom in politiko (naravna in samoumevna ali vsiljena in nezaželena), b) ali je možno določiti jasno mejo med ustreznim, nujnim in s tem tudi zaželenim vplivom politike na jezik ter nezaželenim in škodljivim političnim vpletanjem v jezikovna vprašanja, c) ali imajo politiki pravico ukvarjati se z jezikom, in če da, v kolikšni meri in na kakšen način, in d) ali se morajo jezikoslovci pri preučevanju jezikovnih pojavov ozirati na politiko, in če da, v kolikšni meri, v katerih primerih in na kakšen način se lahko, smejo in morajo ukvarjati s politiko, ne da bi izneverili znanstvena načela lastne stroke. Nekatera od navedenih vprašanj obravnavamo tudi v tem prispevku na primeru sociolingvistične situacije v novonastalih državah nekdanje Jugoslavije, ki je od nekdaj veljala za zelo zapleteno. To skorajda pregovorno zapletenost so pogosto utemeljevali z večnacionalnostjo in večjezičnostjo jugoslovanske družbe, s federativno ureditvijo ter heterogenim družbenim kontekstom jezikovne politike v zgodovinski, kulturni, družbeni in jezikovni luči (Škiljan 1988: 63). Če na to vprašanje pogledamo z današnjega zornega kota, vidimo, da je večjezičnost običajen pojav v številnih državah sveta, pa tudi federacije niso nič nenavadnega. Tudi danes so v večnacionalnih in večjezičnih državah prisotne politične tenzije, kar govori o neposredni povezanosti in medsebojni odvisnosti jezika in politike.

² Opozoriti moramo na neuskkljeno rabo terminov jezikovna politika in jezikovno načrtovanje. Medtem ko sta termina pri anglosaksonskih avtorjih ekvivalentna, ju avtorji na srednjejužnoslovanskem govornem področju večinoma razlikujejo (gl. npr. Šipka 2006: 20–35; Radovanović 1997: 22–26).

Pojem jezikovna politika (v nadaljevanju JP) navadno označuje različne institucionalizirane (pa tudi neinstitucionalizirane) postopke, s katerimi neka družba vpliva na jezik in njegovo rabo. Če strnemo definicije različnih avtorjev, lahko rečemo, da JP v prvi vrsti regulira javno rabo različnih jezikov in pisav v večnacionalnih in večjezičnih družbenih skupnostih ali različnih standardnojezikovnih variant znotraj enega jezika ter vzpostavlja in usmerja procese jezikovnega načrtovanja in standardizacije (Šipka 2006: 21). Jezikovno načrtovanje se izvaja na treh ravneh: na ravni načrtovanja statusa, na ravni načrtovanja korpusa in na ravni usvajanja jezika (tj. jezikovna politika v izobraževanju).²

Da bi se neka JP uresničila na vseh treh ravneh, moramo poznati vse njene vidike: tako politični in pravni kot družbeni, jezikovni, sociolingvistični itn. Brez vpogleda v družbenopolitični, znanstveni in kulturni kontekst, v katerem se JP uresničuje, je preprosto ni možno podrobneje preučevati in razumeti. Dani kontekst posredno ali neposredno, implicitno ali eksplicitno vpliva na načrtovanje in uresničevanje ciljev JP. V tem prispevku posebno pozornost posvečamo družbenopolitičnim elementom JP (zgodovinski in politični dogodki ter procesi, npr. oblikovanje in razpad držav, migracije prebivalstva, vojne) na primeru JP novonastalih držav na tleh nekdanje Jugoslavije.

3 Vključenost politike v načrtovanje statusa in korpusa

Jezik je izjemno kompleksna polifunkcionalna družbena pojavnost, zato tudi različna področja jezikovne prakse niso v enaki meri povezana s politiko in političnimi dejavnostmi. Vpliv politike je viden na vseh ravneh jezikovnega načrtovanja, nujen pa je na ravni načrtovanja statusa in na ravni načrtovanja korpusa oz. jezikovne standardizacije. Še več,

jezikovna standardizacija nikoli ni samo jezikovno, ampak v precej večji meri politično vprašanje, torej je tako družbeno kot politično dejanje. Politika sodeluje kot podpora procesu jezikovne standardizacije, in sicer ustvarja pogoje za objavo strokovnih jezikoslovnih del, pa tudi za neposredno odločanje (Šipka 2006: 39). V nadaljevanju prikazujemo tri primere poseganja politike na področje jezikovne standardizacije v novih družbeno-političnih okoliščinah.

3.1 Spreminjanje pravopisnih pravil – kolikor pravopisov imaš, toliko veljaš?

Ko gre za pravopisno normo, je vpliv politike neizbežen. Jezikoslovci izdelajo in ponudijo pravopis, vendar se ta brez politične volje ne more implementirati oz. zaživeti v praksi. Poglejmo hrvaški primer. Pravopisna vprašanja na Hrvaškem že od nekdanj porajajo burne razprave,³ čeprav gre za najeksplicitnejšo normo standardnega jezika. Omenimo najprej nekaj dejstev: leta 1991 izide *Hrvatski pravopis* Stjepana Babića, Božidarja Finke in Milana Moguša (znan kot »londonski pravopis«, uničen in prepovedan 1971),⁴ leta 1996 *Hrvatski računalni pravopis* z urejevalnikom besedila Slavena Batnožića, Branka Ranilovića in Josipa Silića,⁵ leta 2001 *Pravopis hrvatskoga jezika* Vladimira Anića in Josipa Silića (nekoč *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*),⁶ leta 2005 *Hrvatski školski pravopis* Stjepana Babića, Sande Ham

in Milana Moguša⁷ in leta 2007 *Hrvatski pravopis* Lade Badurina, Ivana Markovića in Krešimirja Mićanovića.⁸

Vendar trije pravopisi (brez šolskega), ki si konkurirajo tako strokovno in politično kot tržno, očitno niso dovolj, saj je bila 15. aprila 2013 predstavljena delovna verzija *Hrvatskoga pravopisa*⁹ delovne skupine Inštituta za hrvaški jezik in jezikoslovje iz Zagreba. Kmalu zatem je minister za znanost, izobraževanje in šport poslal dopis hrvaškim založbam, da morajo biti vsi učbeniki za šol. leto 2013/14 jezikovno usklajeni z novim pravopisom in natisnjeni do 3. junija 2013.¹⁰ Javna razprava je bila odprta do sredine maja! Konec julija 2013 dobi pravopis priporočilo Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport RH za uporabo v osnovnih in srednjih šolah.

Glede na zavirljivo število pravopisnih priročnikov lahko sklepamo, da hrvaška JP namerno destabilizira pravopisno normo – ki ni nič drugega kot dogovor, seveda neposredno povezan s politiko, natančneje s pristojnim ministrstvom, ki pravopis odobri. Če se je morala v nekdanji Jugoslaviji hrvaška pravopisna norma poenotiti s t. i. novosadskim pravopisom (ki na Hrvaškem nikoli ni bil dobro sprejet, predvsem zaradi političnega vsiljevanja, pa tudi zaradi teženj po jezikovni enotnosti), bi pričakovali, da v samostojni državi pravopisno vprašanje ne bo povzročalo večjih težav. Vendar je ravno to postalo glavna tema razprav in prerekanj med jezikoslovci, poli-

³ Tako se npr. v celotnem 52. letniku časopisa *Jezik* nahaja rubrika s pomenljivim naslovom *Pravopisna vojna* s komentarji časopisnih člankov o hrvaških pravopisih, objavljenih v letih 2000 in 2001, ko sta izšli 5. izdaja Babić-Finka-Moguševega pravopisa in Anić-Silićev pravopis. Posebej opozarjamo na ostre polemike, objavljene v monografijah Babić (1995) in Pranjkić (1997, 2008).

⁴ Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš: *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga; 1990, ²1994, ³1995, ⁴1996, ⁵2000, ⁶2002, ⁷2003, ⁸2004, ⁹2006.

⁵ Slaven Batnožić, Branko Ranilović, Josip Silić: *Hrvatski računalni pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska – SYS. 1996.

⁶ Vladimir Anić, Josip Silić: *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber – Školska knjiga. 2001.

⁷ Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš: *Hrvatski školski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga; ¹2005, ²2008, ³2009, ⁴2012.

⁸ Lada Badurina, Ivan Marković, Krešimir Mićanović: *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska; ¹2007, ²2008.

⁹ <http://pravopis.ihij.hr/pravopisna-pravila.php> oz. <http://pravopis.hr>

¹⁰ <http://www.tportal.hr/kultura/kulturmix/258375/Svi-udzbenceni-morat-ce-biti-prilagodeni-novom-pravopisu.html>

tiki in širšo javnostjo, k čemur je pripomogla moč določenih političnih opcij. Ustvarja se vtis, da tvorce JP in glavne akterje jezikovne standardizacije hrvaškega jezika druga vprašanja niti ne zanimajo (vprašanje je, če sploh lahko govorimo o osmišljeni JP na Hrvaškem).

Pravopisna vprašanja so bila v središču pozornosti tudi v različnih odborih, kjer so takšna ali drugačna politična prepričanja prišla še bolj do izraza. V začetku leta 1991 je bilo ustanovljeno Jezikovno poverjeništvo Matice hrvaške (v nadaljevanju MH) pod vodstvom Stjepana Babića, leta 2005 pa pri Ministrstvu za znanost, izobraževanje in šport Svet za normiranje hrvaškega standardnega jezika s predsednikom Radoslavom Katičićem.¹¹ Oba organa sta obravnavala predvsem načelna pravopisna vprašanja. Jezikovno poverjeništvo MH je konec leta 1992 zahtevalo, da se posamezne hrvaške kulturne in znanstvene ustanove ter vladne organizacije izrečejo, ali so za morfonološki (tj. etimološki) ali za fonološki pravopis. Predlagali so radikalne pravopisne spremembe (npr. zapisovanje stsla. *jata* z *ie* namesto *jelije*; zapisovanje *je* namesto *e* za pokritim *r*: *strjelica*, ne *strelica*; pisanje *mladca*, *sudca*, ne *mlaca*, *suca*), s katerimi so hoteli namerno destabilizirati obstoječo pravopisno prakso (natančneje Anić-Silićev pravopis), čeprav za to ni bilo nobene potrebe. Večina institucij je bila proti predlaganim načelom, zlasti tistim radikalnim (gl. Pranjkić 2008: 39–51). Poverjeništvo s svojim predsednikom na čelu je torej začelo načrtno ustvarjati razlike med hrvaščino in srbščino, tudi na pravopisni ravni.

Borba za edini veljavni pravopis pod pretezo »čuvajta in promotorja prave hrvaške pravopisne tradicije« (Badurina, Pranjkić

2009: 316), ki druge pravopise označuje z najhujšo možno obtožbo – da so preveč »novosadsko usmerjeni«, čeprav so metodološko in vsebinsko precej bolj poenoteni in zato boljši, traja že približno 20 let in vodi, kot pravi Silić, v pravopisno anarhijo.¹² Ponovno se potrjuje dejstvo, da je borba za pravopis »vedno borba za pozicijo moči (kdo ima pravico odločati, kaj je pravilno), kot tudi za profit« (Katnić - Bakaršić 2013: 127). Z združevanjem vseh obstoječih pravopisov v enega (javno dostopen na spletni strani <http://pravopis.hr>) bo morda hrvaška pravopisna problematika končno odpravljena. Vsekakor pa je odločitev ponovno politična.

3.2 Spreminjanje slovnčnih struktur – čez noč

Politične jezikovne rešitve so lahko tudi precej nenavadne. Bugarski (1995: 129) navaja eno takšno rešitev:

Nedavno je bila v tisku objavljena novica, da so prejšnjega dne na Radiu in televiziji Republike Srbske (studio na Palah) spikerji in novinarji nenadoma spregovorili ekavsko. V novici so razložili, da je to rezultat dogovora (odločitve) vodstev vseh medijev v Republiki Srbski in Republiki Srbski krajini, da se v tisku, na radiu in televiziji s tega področja od tega trenutka dalje uvajata ekavica namesto dosedanje in stoletja govorene ijekavice.¹³

Gre za popolnoma politično odločitev, sprejeto leta 1993 (in ukinjeno 1998 z zamenjavo političnega vodstva), in še eno obliko političnega diktata, ki vsiljuje rešitve v nasprotju z jezikovno prakso. Na teh področjih namreč živijo prebivalci, ki pripadajo (poleg Črnogorcev) najizrazitejšim ijekavcem med štokavci, in siliti jih, da v imenu srbske enotnosti »čez noč« preidejo na ekavico, pomeni

¹¹ Svet je bil ukinjen maja 2012 z odredbo pristojnega ministra in z obrazložitvijo, da se morajo na strokovni in znanstveni ravni z jezikom ukvarjati ustrezne institucije in visokošolske ustanove. Zapisniki in sklepi sej sveta so dostopni na <http://pravopis.ihjj.hr/uploads/vijece-za-normu.pdf>. Več o delu Sveta v Badurina, Pranjkić 2009: 310–316.

¹² »Suvremena komunikacija ne poštuje pravopis, nastala je anarhija. To sve treba ispraviti!« (*Jutarnji list*, 3. 6. 2012. 15.)

¹³ Besedilo označili avtorici.

izvajati najbolj grobo obliko jezikovnega inženiringa (Pranjković 2008: 131). Nič ne navadnega ni, da je takšen odlok izzval negotovost in zmedo med ljudmi (pa tudi med lokalnimi političnimi voditelji, ki so ga sprejeli) ter popoln kaos v javni rabi. Kot pravi Bugarski (1995: 130–131), lahko na tak odlok gledamo z dveh zornih kotov: na eni strani kot svojevrstno etnično čiščenje jezika, na drugi strani pa kot približevanje Srbiji in vsiljevanje stereotipne enačbe, v kateri se *srbski* in *srbstvo* enači izključno s cirilico in ekavico.

Zaradi različnih nesporazumov in sporov¹⁴ je bil predlagan *Kodeks rabe srbskega standardnega jezika*, ki bi »določal pravila vedenja pri rabi ekavskega in ijekavskega izgovora, kot tudi cirilske in latinične pisave, in definiral odnos do besedil, prevzetih iz hrvaškega in bošnjaškega jezikovnega standarda« (Šipka 2006: 167).¹⁵ Odlok o uvajanju ekavice se je programsko ujemal z odlokom o rabi šolskih učbenikov Republike Srbije v Republiki Srbski in Republiki Srbski krajini ter v nadaljevanju s posrbljevanjem toponimov, npr. Donji Vakuf v Srbobran (Bugarski 1995: 138). Te ideje so imele podporo nekaterih tvorcev JP v Srbiji, vendar tudi nasprotnike (Bugarski, Klajn idr.). Vsekakor pa bo uvajanje ekavice v zgodovini zaznamovano kot »bizaren primer ekstremnega jezikovnega nacionalizma, vendar tudi kot znak zmage prezrte etnične skupnosti nad tem istim bahavim nacionalizmom« (Bugarski 2002: 75).

3.3 Spreminjanje imena jezika – temeljna pravica ali neustavno dejanje?

Z razpadom srbohrvaščine so njegove variante pridobile status standardnih jezikov: od leta 1990 do 1993 hrvaški, srbski in bosanski jezik ter leta 2007 črnogorski jezik. Glede na to, da sta srbski in hrvaški jezik že v Jugoslaviji obstajala kot vzhodna in zahodna varianta, s temi poimenovanji ni bilo večjih težav.¹⁶ Da pa je ime jezika pomembno politično vprašanje in da zaradi tega potekajo obravnave na ustavnem sodišču, bomo pokazali na primeru BiH. Kot je znano, je do 90. let uradna JP v BiH promovirala *bosanskohercegovski standardnojezikovni izraz* v okviru srbohrvaščine, s čimer je skušala ohraniti enotnost bosanskohercegovskega komunikacijskega prostora. Zaradi spremenjenih družbenopolitičnih okoliščin po letu 1991 v BiH (so)obstajajo trije standardni jeziki: *bosanski*, *hrvaški* in *srbski*.¹⁷ Med njimi je največ vroče krvi povzročilo poimenovanje bosanski jezik, ki ga nekateri še vedno ne priznavajo (med srbskimi, pa tudi hrvaškimi akterji JP), mnogi pa ga sprejemajo, kot je zapisano že v *Deklaraciji o poimenovanju in položaju hrvaškega knjižnega jezika* iz leta 1967,¹⁸ kot neodtujljivo pravico vsakega naroda, da svoj jezik poimenuje, kot sam želi (Pranjković, Neveklovsky idr.).¹⁹ Zato je bila leta 2002 objavljena *Povelja o bosanskome jeziku*, ki jo je podpisalo okoli šestdeset bosanskih intelektualcev in v kateri je izrecno poudarjeno: »Bosanski jezik je jezik Bošnjakov in vseh tistih, ki čutijo pripadnost temu

¹⁴ Npr. vrsta polemik v časopisu *Politika* o ijekaviziranju verzov Branka Radičevića pevca Zdravka Čolića v nekaterih uspešnicah (npr. »Pjevam danju, pjevam noću, / pjevam, sele, što god hoću«). Več o tem v Šipka 2006: 195–209.

¹⁵ Predlog besedila *Kodeksa* v Šipka 2006: 167–194.

¹⁶ Seveda pa je bil vedno v ospredju politični vidik odnosa med hrvaškim in srbskim jezikom (Pranjković 2008: 56).

¹⁷ O različnih ustavnih določbah gl. Katnić - Bakaršić 2013: 119–124; 75–79; Palić 2009: 114–115; Šipka 2006: 144–159.

¹⁸ http://hr.wikisource.org/wiki/Deklaracija_o_nazivu_i_polo%C5%BEaju_hrvatskog_knji%C5%BEevnog_jezika

¹⁹ To je bila tudi osrednja tema okrogle mize, ki jo je leta 1999 organiziralo uredništvo časopisa *Dani* (<http://www.bhdani.com/arhiva/132/t324a.htm#b1>). O jezikovni situaciji v BiH se je razpravljalo na treh znanstvenih srečanjih, rezultati so objavljeni v zbornikih *Simpozij o bosanskome jeziku* (ur. Čedić 1999), *Jezik i demorakcija* (ur. Mønnesland 2001) in *Jezik u Bosni i Hercegovini* (ur. Mønnesland 2005).

jeziku.«²⁰ Vendar večina srbskih jezikoslovcev, kot pravi Klajn (2006: 13), uradnega poimenovanja *bosanski* ne priznava in svoje mnenje utemeljuje s tem, da je termin izpeljan iz besede Bosna, zato ga lahko razumemo kot državni jezik, obvezen za vse tri nacije v tej državi; termin *bošnjaški* pa je izpeljan iz besede Bošnjaki, kot se danes imenuje narod, ki se je prej imenoval Muslimani. Očitno je poimenovanje tega jezika tako pomembno politično vprašanje, da je, nekoliko ironično, prvi odlok Odbora za standardizacijo srbskega jezika,²¹ z dne 16. februarja 1998, posvečen pravzaprav nesrbskemu vprašanju. V Odloku piše: »Zakaj so muslimani/Muslimani/Bošnjaki izbrali ravno ime Bošnjaki, ni težko uganiti, prav tako kot ni težko v imenu njihovega jezika, ki so ga izbrali (bosanski), prepoznati njihove težnje k unitaristični BiH, v kateri bi vladali oni in njihov jezik.«²² V zvezi z ustavnostjo poimenovanj *bosanski* ali *bošnjaški* so potekale razprave celo na Ustavnem sodišču Federacije BiH, ki je podalo kar tri mnenja o neustavnosti imena *bošnjaški jezik* (več o tem v Šipka 2006: 156–166).

4 Sklep

Navedeni primeri potrjujejo, da je vsako jezikovno delovanje hkrati tudi politično dejanje. Kompleksne povezave med jezikom in politiko so družbeno pogojene in razvejane, kažejo pa se v medsebojni odvisnosti jezikoslovcev do politike in politikov do jezika in vede o jeziku. Skratka, jezikoslovci in jezikoslovje se ne morejo, kot pravi Šipka (2006: 55–56), »otresti politike, ne morejo je popolnoma odmisli, saj brez njene pomoči na nekaterih področjih svojega delovanja [...] ne bi mogli dokončati svojih nalog«. Vendar bi v tem odnosu morali ohraniti znanstveno dostojanstvo in avtonomijo jezika ter ne bi smeli podlegati političnemu diktatu (ki je za-

znamoval srednjejužnoslovanski prostor), ko želi politika vsiliti rešitve, ki so v nasprotju z jezikovno prakso. Jezikoslovci nikoli ne bi smeli dopustiti, da jezik postane sredstvo za manipulacijo oz. instrument te ali one politične in/ali ideološke opcije. Upajmo, da bodo restandardizirani idiomi, ki so bili do zdaj vse prevečkrat zlorabljeni kot simbol nacionalne pripadnosti, zmogli vzpostaviti ustrezne in koristne vezi s politiko, ki bodo pozitivno vplivale na jezik in vedo o jeziku.

Literatura

- BABIĆ, Stjepan, 2006: *Temelji Hrvatskomu pravopisu*. Zagreb: Školska knjiga.
- BADURINA, Lada, 2006: Hrvatska pravopisna norma u 20. stoljeću. Marko Samardžija, Ivo Pranjković (ur.): *Hrvatski jezik u XX stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska. 145–158.
- BADURINA, Lada, PRANJKOVIĆ, Ivo: 2009: Hrvatski pravopisni kompleks: Novi Sad i hrvatski pravopis danas. Lada Badurina, Ivo Pranjković, Josip Silić (ur.): *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Zagreb: Disput. 307–318.
- BADURINA, Lada, PRANJKOVIĆ, Ivo, SILIĆ, Josip (ur.), 2009: *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Zagreb: Disput.
- BUGARSKI, Ranko: ²1995: *Jezik od rata do mira*. Beograd: Slavograf.
- BUGARSKI, Ranko, 2002: *Nova lica jezika – sociolingvističke teme*. Beograd: Čigoja štampa – Biblioteka XX vek.
- BUGARSKI, Ranko, 2009: Jezična politika i jezična stvarnosti u Srbiji posle 1990. godine. Vesna Požgaj Hadži, Tatjana Balažić Bulc, Vojko Gorjanc (ur.): *Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 59–71.
- ČEDIĆ, Ibrahim, 1999: *Simpozij o bosanskom jeziku: zbornik radova*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- FILIPOVIĆ, Jelena, 2009: *Moć reči: ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević.

²⁰ <http://bichamilton.com/web/wp-content/themes/calvary/docs/Povelja%20o%20Bosanskom%20jeziku.pdf>

²¹ Zanimivo je, da je že v Ustanovnem sporazumu Odbora poudarjen sociopolitični kontekst oz. da vsebuje »pomembne politično-ideološke konotacije« (Filipović 2009: 62–63).

²² <http://www.rastko.rs/filologija/odbor/odluka001.html>

- GORJANC, Vojko, 2013: *Slovenačka jezička politika i odnosi društvene moći*. Vesna Požgaj Hadži (ur.): *Jezik između lingvistike i politike*. Beograd: Čigoja štampa – Biblioteka XX vek. 13–36.
- GREENBERG, Robert D., 2004: *Language and Identity in the Balkans. Serbo-Croatian and its Disintegration*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- KATNIĆ - BAKARŠIĆ, Marina, 2009: Bosansko-hercegovačka sociolingvistička previranja: jezična situacija u Bosni i Hercegovini nakon 1990. Vesna Požgaj Hadži idr. (ur.). *Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 73–83.
- KATNIĆ - BAKARŠIĆ, Marina, 2013: *Bosansko-hercegovačka sociolingvistička previranja*. Vesna Požgaj Hadži (ur.): *Jezik između lingvistike i politike*. Beograd: Čigoja štampa – Biblioteka XX vek. 13–36.
- KLAJN, Ivan, 2006: *Gramatika srpskog jezika za strance*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- MIHALJEVIĆ DJIGUNOVIĆ, Jelena, OPAČIĆ, Nives, KRAŠ, Tihana, 2005: Čega se više bojimo: materinskoga ili stranog jezika? Diana Stolac, Nada Ivanetić, Boris Pritchard (ur.): *Jezik u društvenoj krizi*. Zagreb–Rijeka: HDPL. 303–317.
- MØNNESLAND, Svein (ur.), 2001: *Jezik i demokracija*. Sarajevo: Institut za jezik.
- MØNNESLAND, Svein (ur.), 2005: *Jezik u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo i Oslo: Institut za jezik u Sarajevu i Institutu za istočnoevropske i orijentalne studije.
- PALIĆ, Ismail, 2009: Mogućnosti funkcioniranja triju standardnih jezika (bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga) u Bosni i Hercegovini. Lada Badurina, Ivo Pranjković, Josip Silić (ur.): *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Zagreb: Disput. 111–123.
- POŽGAJ HADŽI, Vesna, BALAŽIĆ BULC, Tatjana, GORJANC, Vojko (ur.), 2009: *Med politiko in stvarnostjo: jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- PRANJKOVIĆ, Ivo, 1997: *Jezikoslovna sporenja*. Zagreb: Konzor.
- PRANJKOVIĆ, Ivo, 2008: *Sučeljavanja*. Zagreb: Disput.
- RADOVANOVIĆ, Milorad, 1997: *Spisi iz kontekstualne lingvistike*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- ŠIPKA Milan, 2006: *Jezik i politika*. Beograd: Beogradska knjiga.
- ŠKILJAN, Dubravko, 1988: *Jezična politika*. Zagreb: Naprijed.